

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de attributis, de visione Beatifica, de scientia Dei, ac
de ejus voluntate, & Providentia

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. An in Deo sit necessariò ponenda Providentia, & ad quæ illa se
extendat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77232)

DISPUTATIO VIII.

De Providentia Dei.

Ad questionem 22. primæ partis.

DE Providentia divina eleganter & eruditè disserunt SS. Patres, Ambrosius, lib. 1. offic. cap. 13. Nissenus lib. 8. phisio. Nazianzenus duplici carmine de providentia, Chrysostomus homil. 9. ad populum, & in libris de Providentia. Damascenus lib. 1. de fide orthodoxa cap. 27. usque ad 30. Augustinus 5. de civit. cap. 9. 10. & 11. Theodoretus in sermonibus de providentia, & Salvianus in octo libris quos de ea eleganti stylo conscripsit. De hoc etiam divino attributo agit S. Thomas cum Magistro in 1. dist. 39. Tertio contra gent. cap. 71. & sequentibus. Quæstione 5. de verit. & hic quæst. 22. Nos etiam breviter & succinctè in hac disputatione de illa disseremus, & quæ Sancti illi Patres, eleganti ac fusiori stylo tradunt, ad ordinem & methodum scholasticam reducemus.

ARTICULVS PRIMVS.

An in Deo sit necessariò ponenda Providentia, & ad quæ illa se extendat?

Circa divinam providentiam multipliciter erraverunt antiqui Philosophi. Quidam enim existimantes, omnia à casu & fortuna, vel ex necessitate, aut sæcunditate naturæ provenire, providentiam omnino negarunt. Alij verò illam mutilam & mancã fecerunt, concedentes Deo providentiam de rebus quantum ad earum species, non autem quantum ad individua quæ corruptibilia sunt. In quorum persona dicitur Job 22. *Nubes latibulum ejus. & circa cardines cali perambulat; neque nostra considerat.* In hoc errore fuisse Aristotelem, censent aliqui quos refert & sequitur Vazquez hic disp. 64. & 87. Sed oppositum sentit D. Thomas, tum supra quæst. 14. art. 11. ubi ait Philosophum non negasse Deo scientiam contingentium. Tum etiam 3. contra Gent. cap. 75. ubi postquam varijs rationibus ostendit quòd providentia divina sit singularium contingentium, in fine capituli ait: *Per hoc autem excluditur opinio quorundam, qui dixerunt quòd divina providentia non se extendit usque ad hæc singularia: quam quidem opinionem quidam Aristoteli imponunt, licet ex verbis ejus haberi non possit.*

Tertium errorem refert idem S. Doctor hic art. 2. ex Rabino Moysè, qui negabat Deo providentiam horum inferiorum, solis exceptis hominibus, propter similitudinem divinam quam participant.

Quartus denique error fuit Ciceronis, qui ut refert Augustinus, ubi supra, negavit Deo providentiam eorum quæ pendent à libero arbitrio, quia putabat eam pugnare cum libertate. Eundem errorem attribuit D. Thomas 3. contra Gent. cap. 89. Origeni, & quibusdam antiquis Philosophis, qui non intelligentes qualiter motum voluntatis Deus in nobis causare possit, abs-

Tom. I.

A que præjudicio libertatis, dixerunt quòd providentia non est de his quæ subsunt libero arbitrio, scilicet de electionibus, sed quòd illa solum referuntur ad exteriores eventus.

Ut ergo hi errores efficaciter confutentur, breviter demonstrandum est, Primò in Deo esse providentiam. Secundò illam esse perfectam, & se extendere non solum ad species rerum, sed etiam ad individua, quamvis corruptibilia; & numerum imperfectorum etiam animalium, ab æterno esse à Deo præordinatum, & prædefinitum. Tertio non solum res naturales & necessarias, sed etiam contingentes & liberas, divinæ subesse providentiæ; eamque illarum libertatem & contingentiam non destruere, sed as-
Btruere.

§. I.

Ostenditur perfectam esse in Deo rerum creatarum providentiam.

Dico primò, stando tam principijs fidei, quam luminis naturalis, negari non posse, esse in Deo providentiam.

Probatur primò conclusio ex varijs Scripturæ testimonijs. Dicitur enim Sapientia 7. *Attingit à fine usque ad finem foriter, & disponit omnia suaviter.* Et cap. 14. *Tua autem Pater providentia gubernat.* Matth. 6. *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & Pater vester cælestis pascit illa.* In Psalmis etiam sæpe fit mentio providentiæ & curæ quam Deus habet creaturarum corruptibilium: Psal. 103. 106. 134. & alijs. Videatur Augustinus tam loco citato, quam libro 5. de Genesi ad litteram cap. 21.

Probatur secundò conclusio ex ipso nomine Dei, quod ut docet D. Thomas supra quæst. 13. art. 8. & 1. contra Gent. cap. 46. ab universali rerum omnium providentiâ fuit impositum; nam ut dicit Damascenus lib. 11. de fide cap. 11. hoc nomen *θεός*, quod secundum Græcos Deum significat, dicitur *ἀπὸ θεόθεν*, quod significat considero, seu provideo. Hinc aliqui ex antiquis Deum *πρόνοιας*, id est providentiam, appellabant, & Dionysius 10. de divin. nomin. ait Deitatem esse quæ omnia videt providentiâ & bonitate perfectâ.

Tertio demonstrari potest conclusio omnibus argumentis, quibus in Tractatu de attributis Dei existentiam ostendimus, ex illis enim etiam concluditur Dei providentia, ut rectè ait Nemesius lib. de facultate animæ cap. 42. Unde merito Lactantius deridet Epicurum, quòd Deum esse dixerit, & tamen providentiam omnem negaverit. Quo enim (inquit) quid repugnantiùs dici possit non video. Etenim si est Deus, utique providens
Est ut Deus, nec aliter potest Divinitas tribui, nisi & præterita teneat, & præsentia sciât, & futura prospiciat. Cùm igitur providentiam sustulit, & Deum negavit: cùm autem Deum esse professus est, & providentiam simul esse concessit; alterum enim sine altero, nec esse prorsus nec intelligi potest. Quare non desunt alij qui meritò credant, Epicurum verbis tantùm & declinandæ solum invidia causâ, Deos admisisse quos priùs negaverat: si enim rogaretur unde noverit Deum esse, quid aliud respondere posset, nisi ex ejus effectibus, Deum enim nemo vidit unquam: At ex iisdem effectibus noscat etiam Dei providentiam necesse est: Vel igitur nullus est Deus, vel est ali-

Qq q iij

quæ providentia, quæ mundum istum moderetur & regat.

5. Quarto potest divina providentia probari ex ordine partium universi, & stabilitate ejusdem ordinis: Quod enim est à casu, est inordinatum, instabile, & inconstans: At mundi partes ordinatissime sunt, & hic ordo semper perseverat: Ergo mundus non à casu & fortuito, sed à sapientissimo aliquo gubernatore regitur. *Quomodo* (inquit Damascenus) *adversantes natura, ignis dicitur & aqua, aeris & terra, in unius mundi complementum concurrissent adinvicem, & sine dissolutione perdurarent, nisi quæpiam omnipotens virtus, & ea conjunxisset, & semper conservaret indissoluta.* Eodem discursu utitur Athanasius libro contra Gentiles, ubi fusè demonstrat, quod non posset ordo universi in tanta partium diversitate, imò pugna continua, permanere, nisi aliqua suprema intelligentia, summo consilio & sapientia, illi perpetuitati consuleret. Quod explicat exemplo civitatis, vel exercitus, in quibus non posset diu pax & tranquillitas conservari, nisi esset aliquis Princeps, vel Magistratus, qui omnes in officio contineret, & tali paci & tranquillitati prospiceret. Unde olim Aristoteles, vel quisquis est author libri de mundo, dixit, quærens quid sit Deus, ac definiens, *Hoc in mundo illum esse, quod in navi gubernator, quod in curru auriga, in choro prætor, dux in urbe, Imperator in exercitu.* Et Boëtius lib. 4. de consol. sic Deum alloquitur:

*O qui perpetuâ mundum ratione gubernas:
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens, das cuncta
moveri.*

6. Quintò, si Deus non haberet providentiam rerum, vel hoc esset, quia eas non cognosceret, vel quia eis providere non posset, vel quia nollet? Primum derogat ejus infinitæ sapientiæ, secundum ejus omnipotentia, tertium ejus bonitati: Ergo est in Deo providentia. Unde Isaia 40. *Appendit tribus digitis molem terræ, quod Sancti Patres explicant de tribus illis attributis, potentia scilicet, sapientia, & bonitate, quæ perfectam providentiam perficiunt, & quæ sunt veluti tres digiti manûs Dei, quibus omnia ad extra operatur.* Eandem providentiam olim Ægyptij per sceptrum cuius fastigio fulgentissimus oculus supereminerebat, representarunt: quia omnia quæ Deus infinita sua virtute condidit, fulgentissimo suæ sapientiæ & providentiæ oculo lustrat, futuraque prospicit, præsentia intuetur, & præterita tenet.

7. Sextò funditus evertitur religio, si nulla admittatur in Deo providentia, ut enim ait Lactantius de ira Dei cap. 8. *Si Deus nihil unquam boni tribuit, si colentium obsequio nullam gratiam refert, quid tam vanum, tam stultum, quam templa adificare, sacrificia facere, dona conferre, rem familiarem minuere, ut nihil assequamur?* Et Cicero 1. de natura Deorum: *Si Dij neque possunt nos juvare, nec volunt, nec curant omnino, quid ullos Dij immortalibus cultus, honores, preces exhibemus?*

8. Septimò dari providentiam evincit naturalis omnium inclinatio: in repentinis enim perturbationibus (ut rectè Nemesius) sine electione & deliberatione, Dei numen invocamus, velut naturâ nos sine doctrina ad Dei opem perducente. Vel ut egregiè Tertullianus: *Anima licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis conscripta,*

A licet libidinibus ac concupiscentijs evigorata, licet falsis Dijs exancillata, cum tamen respicit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, & sanitatem suam patitur, Deum nominat, & quod Deus dederit, omnium vox est, Judicem quoque contestatur illum &c. Ergo ex innato quodam naturæ impetu, Dei providentiam profite-mur: *Quidquid autem naturaliter quacumque rem insequitur* (inquit Nemesius) *in eo tanta vis est ad demonstrandum, ut contra dici nihil possit.* Ergo nec contra Dei providentiam.

B Demum suaderi potest conclusio triplici ratione D. Thomæ. Prima quam habet hic art. 1. sic potest proponi. In Deo reperitur ratio ordinis rerum in finem: Ergo & providentia. Patet Consequentiæ ex definitione Boëtij communiter recepta inter Theologos, quod scilicet providentia sit ratio ordinis rerum in finem, in mente provisoris exiltens, vel ut loquitur Boëtius: *Divina ratio in summo omnium Principe constituta, quæ cuncta disponit.* Antecedens verò probatur. *Quidquid perfectionis & bonitatis est in creaturis, est in Deo, & à Deo, tanquam à causa prima:* At in creaturis non tantum est perfectio & bonitas substantiæ rei, sed etiam ratio ordinis in suos fines, quæ bonum quoddam est: Ergo etiam hæc est à Deo tanquam à causa ordinante & causante.

C Secunda habetur infra quæst. 103. art. 1. ubi S. Doctor sic discurrit: Convenit summæ Dei bonitati quod res productas ad perfectum perducat: ultima autem perfectio uniuscujusque est in consecutione finis: Ergo ad divinam bonitatem pertinet, quod sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem perducatur, quod est eas gubernare.

II. Tertia quæ sumitur ex libro tertio contra Gentiles, cap. 75. sic à D. Thoma proponitur. *Omnes causæ secundæ in hoc quod causæ existunt, divinam similitudinem consequuntur: inveniunt autem hoc communiter in causis producentibus aliquid, quod curam habent eorum quæ producunt; sicut animalia naturaliter nutriunt fetus suos: Deus igitur curam habet eorum quorum causa existit.* Eandem rationem eleganter prosequitur Theodoretus serm. 1. de Providentia, his verbis: *Cum omnis in nos rerum bonarum amor, ex illius bono amore descenderit, ipse enim est fons & origo cunctorum. Et quia in ipso, ut scriptum est, vivimus, movemur & sumus: ab ipso utique affectum omnem quo pignora amamus, accipimus. Totus autem mundus, & totum humanum genus, pignus est Creatoris sui; & ideo ex hoc quoque affectu quo amare nos fecit pignora nostra, intelligere nos voluit, quantum ipse amaret pignora sua.* Item Ambrosius lib. 1. de officijs cap. 13. *Quis operator* (inquit) *negligat operis sui curam? Quis deserat & destituat quod ipse condendum putavit? si injuria est regere, nonne major injuria est fecisse? Cum aliquid non fecisse, nulla injustitia sit, non curare quod feceris, summa inclementia.*

§. II.

Demonstratur providentiam Dei esse perfectissimam, illamque ad singularia, etiam corruptibilia, se extendere, & vilius etiam animalium numerum præordinare ac prædestinare.

Dico secundò: divina providentia non solum se extendit ad species rerum creatarum.

1. de
fide
cap. 3.

Loco d.
tato.

9.
Lib. 4.
de con-
solat.
prosa 6.

10.

II.

12.

De fa-
cultate
anima
cap. 44.
Apolog.
in p. 17.

rum, sed etiam ad individua quæ corruptioni sub-
sunt.

Probat: nam ut altè pro more philosophatur Angelicus Doctor hic art. 2. Cùm agens agat propter finem, tantùm se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis: causalitas autem Dei, qui est primum agens, se extendit usque ad omnia entia, non solum quantum ad principia speciei, sed etiam quantum ad individualia principia, non solum incorruptibilem, sed etiam corruptibilem: Ergo ad illa etiam se extendit divina providentia.

13. Secundò, Hæc est differentia inter cognitionem speculativam & practicam, quòd cognitio speculativa, & ea quæ ad ipsam pertinent, perficiuntur in universali: ea verò quæ pertinent ad cognitionem practicam, perficiuntur in particulari; nam finis speculativæ est veritas, quæ primò & per se in immaterialibus & universalibus consistit; finis verò practicæ est operatio, quæ est circa singularia. Unde medicus non curat hominem in universali, sed hunc hominem, & ad hoc est tota scientia medicinæ ordinata: constat autem quòd providentia ad practicam cognitionem pertinet, cùm sit ordinativa rerum in finem: effectus igitur imperfecta Dei providentia, si in universalibus tantùm constaret, & usque ad singularia non pertingeret.

14. Tertiò, Cùm providentia sit ordinativa rerum in finem, ad eam pertinet respicere non solum fines, sed etiam ea quæ sunt ad finem: Sed talis est ordo in comparatione rerum, ut accidentia sint propter substantias quibus perficiuntur, materia propter formam, & singularia propter universalia, seu individua propter speciei conservationem: Ergo divinæ providentiæ subjacent, non solum species rerum creaturarum, sed etiam singularia, nedum incorruptibilia & necessaria, sed etiam corruptibilia & contingentia.

15. Denique, ut ibidem discuitur Angelicus Doctor, stulta est providentia alicujus, qui non curat ea sine quibus ea quæ curat non possunt esse: constat autem quòd si omnia particularia deficerent, quòd universalia eorum remanere non possent: si igitur Deus universalia tantùm curat, singularia verò omnino derelinquit, stulta & imperfecta erit ejus providentia.

16. Dico tertiò: Deum suâ infinitâ providentiâ, ab æterno præordinasse & prædefinivisse, non solum species, sed etiam numerum vilissimorum animalium: putâ pulicum, muscarum, & similibum, quæ ex putri materia generantur. Est contra Bellarminum & Joannem Marianam lib. 2. de morte & immortalitate cap. 23. qui (ut refert Sylvius in opusculo de primo motore) docent numerum culicum, pulicum, muscarum, vermium, & aliorum imperfectorum animalium, non esse ab æterno à Deo præordinatum, & prædefinitum.

Nostra tamen conclusio est omnino certa, nec videtur posse negari sine præjudicio fidei: omnia enim quæ Deus in tempore producit, ab æterno suâ infinitâ providentiâ præordinavit & prædefinivit; nam operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, ut dicit Apostolus: Atqui Deus omnia animalia, quantumcumque vilia & imperfecta, producit & causat in tempore, non solum quantum ad speciem, sed etiam quantum ad numerum: est enim creator omnium visibilium & invisibilium, ut contra Manichæos in primo

A Symboli articulo profiteretur Ecclesia: Ergo illorum speciem & numerum, suâ infinitâ providentiâ ab æterno præordinavit & prædefinivit.

Hanc rationem tangit S. Thomas 3. contra Gentes cap. 94. his verbis: *Cum Deus sit omnium existentium causa, rebus omnibus conferens esse, oportet quòd sua providentia ordo res omnes complectatur; & quòd Deus sue sapientia præmeditatione sempiternâ, omnia ordinet, quantumcumque minima videantur.* Unde Christus Matth. 6. & 10. & Lucæ 11. ita commendat nobis Dei providentiam, ut doceat, nec volatilia cæli, nec horrorum lilia; nec fœnum agri, nec capillos capitis, exemptos esse à Dei cura & providentia; ad eò ut nec unum eorum cadat aut pereat sine voluntate Patris. Hinc Hieronymus in vita Pauli Eremitæ, Antonium sic orantem inducit: *Deus sine cujus nutu, nec folium arboris defluit, nec unus passer in terram cadit, da illis sicut tu scis.* Et Prosper libro sententiarum ex Augustino: *Cum Salvator dicit unum passerem non cadere in terram sine voluntate Dei, & quòd fœnum agri, quòd post paululum mittendum est in clibanum, ipse tamen formet ac vestiat: nonne confirmat, non solum istam mundi partem, rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam, verum etiam vilissimas ejus abjectissimasque particulas, divinâ providentiâ regi, ne fortuitis perturbari moribus, earum quorum causas comprehendere non possumus, astimemus?* Cui consonat illud quòd habet ipse Augustinus in libro 10. de Civit. cap. 14. ubi refert sententiam Plotini Platonici, qui providentiam Dei, *Usque ad hæc terrena & ima peringere, sterculorum, atque foliorum pulchritudine, comprobabat: quæ omnia quasi abjecta & velocissimè pereuntia, decentissimos formarum suarum numeros habere non posse confirmat, nisi inde fermentur, ubi forma intelligibilis, & incommutabilis simul habens omnia perseverat.* Et lib. 11. cap. 22. demonstrat in rebus etiam minimis mirum in modum divinam sapientiam & providentiam relucere: *Deus (inquit) ita artifex est magnus in magnis, ut minor non sit in parvis, quæ parva, non granditate, quæ nulla est, sed artificis sapientiâ metienda sunt: sicut in specie visibilis hominis, se unum radatur supercilium, quàm propemodum nihil corporis, & quam multum detrahatur pulchritudini, quoniam non mole constat, sed paritate ac dimensione membrorum.* Addit hæc non minus conferre ad perfectionem universi, quàm maxima, nobisque esse utilissima. Unde Manichæos divinorum operum vituperatores, initio ejusdem capitis, sic retundit: *Nec attendunt (inquit) quàm in suis locis naturisque vigeant (hæc minima) pulchroque ordine disponantur, quantumque universitati rerum, suis portionibus, decoris, tanquam in communem rempublicam conferant, vel nobis ipsis, si eis congruenter atque scienter utamur, commoditatis attribuant; ita ut venena ipsa quæ per inconvenientiam perniciose sunt, convenienter adhibita, in salubria medicamenta vertantur.* Demum Bernardus in Tractatu de libero arbitrio loquens de providentia Dei, ait quòd attingit à fine usque ad finem: hoc est à summo cælo, usque ad inferiores partes terra, & à maximo Angelo usque ad vilissimum vermiculum.

C Ratio etiam id suadet: Cùm enim divina providentia duo includat, & esse causam rerum, & eas ordinare in finem, sub utraque ratione infinita est: Ergo sicut in quantum est causa, non est limitata ad aliquod genus entis, sed est causativa en-

18.

tis inquantum ens: Ergo quicquid est ens quocumque modo, sub illa continetur sub utraque ratione, & quatenus causativa est, & quatenus gubernativa. Ita paucis verbis, sed efficacissimis, D. Thomas 3. contra Gent. cap. 92. probat nihil accidere posse homini, præter divinam providentiam, quæ (inquit) est gubernativa, sicut factiva entis inquantum ens, unde oportet quod omnia sub se contineat.

§. III.

Demonstratur divinam Providentiam, ad res humanas, liberas, & contingentes se extendere; nec tamen earum libertatem aut contingentiam tollere.

Dico quartò: Deus non solum habet providentiam rerum naturalium, sed etiam humanarum & contingentium; eamque non destruere, sed potius astruere illarum contingentiam & libertatem.

19. Probatur prima pars contra Ciceronem, qui ut inquit S. Thomas hic art. 2. ad 4. *Res humanas de quibus consiliumur, divina providentia subtrahit.* In primis enim quantò aliqua sunt in universo nobiliora, tantò plus participant ordinis in quo bonum universi consistit. Si igitur res naturales, & quoad substantiam, & quoad operationem, cadunt sub ordine divinæ Providentiæ, multò magis homo cum operationibus suis.

Deinde, Quæ sunt propinquiora fini, magis sub ordine continentur qui est ad finem, quam remotiora, quia illis medijs alia ordinantur ad finem: Sed homines, eorumque operationes, propinquius ordinantur ad Deum sicut ad finem, quàm actiones aliarum rerum naturalium: Ergo magis subeunt ordinem divinæ providentiæ, quàm res naturales.

Præterea, Gubernatio divinæ providentiæ ex amore divino provenit, quo Deus tanquam prima causa res à se factas, & à se dependentes amat. Quantò ergo Deus aliqua majori amore prosequitur, tantò magis sub ejus providentia cadunt: certum est autem quod magis homines amat, quàm res naturales, ut patet ex effectu, quia potiora eis bona contulit: Igitur specialem habet de illis curam & providentiam. Unde Hieronymus: *Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium quam irrationabilium providentiam esse dicentes.*

Denique, Deus curam & providentiam habet eorum quorum est causa, ut constat ex suprà dictis: Atqui Deus est causa non solum rerum naturalium, sed etiam liberarum & contingentium: Ergo earum curam & providentiam habet.

20. Quod autem illa non destruat, sed potius astruat earum libertatem & contingentiam, multipliciter demonstrari potest. In primis enim, ut arguit D. Thomas hic art. 4. in argumento sed contra: Corruptere naturam rerum non est divinæ providentiæ, ut inquit Dionysius cap. 4. de divin. nomin. Hoc autem habet quorundam rerum natura, ut liberè & contingenter operentur: Ergo divina providentia rerum libertatem & contingentiam non tollit, sed ut ait Augustinus: *Sic administrat omnia quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat.*

21. Secundò, ut discurrit idem Doctor Angelicus

A 3. contra Gentes cap. 72. Operatio providentiæ quæ Deus operatur in rebus, non excludit causas secundas, sed per eas impletur, inquantum agunt virtute Dei: Ex causis autem proximis aliqui effectus dicuntur necessarii, vel contingentes, non autem ex remotis causis: nam fructificatio plantæ est effectus contingens, propter causam proximam quæ est visgerminativa, quæ potest impediri & deficere, quamvis causa remota, scilicet Sol, sit causa ex necessitate agens. Cum igitur inter causas proximas multe sint quæ deficere possunt, non omnes effectus qui providentiæ subduntur, erunt necessarii, sed plurimi contingentes.

B Tertiò, Ad divinam providentiam pertinet, ut rebus utatur secundum modum earum (inquit idem S. Doctor capite sequenti, ratione secundà) Modus autem agendi cujuslibet rei, consequitur formam ejus quæ est principium actionis: forma verò per quam agit voluntatiæ agens, non est determinata; agit enim voluntas per formam apprehensam ab intellectu (nam bonum apprehensum movet voluntatem ut ejus objectum) intellectus autem non habet unam formam effectus determinatam, sed de ratione ejus est ut multitudinem formarum comprehendat, & propter hoc voluntas multiformes effectus producere potest: Non igitur ad rationem providentiæ pertinet, quod excludat libertatem voluntatis.

C Denique, providentia divina, ut ibidem inquit S. Thomas, est multiplicativa bonorum in rebus gubernatis; Illud ergo per quod multa bona subtraherentur à rebus, non pertinet ad providentiam: si autem libertas voluntatis tolleretur, multa bona subtraherentur; tolleretur enim laus virtutis humanæ, quæ nulla est, si homo liberè non agat: tolleretur etiam justitia præmiantis & punientis, si non liberè homo ageret bonum vel malum: cessaret etiam circumspectio in consilijs, quæ de his quæ ex necessitate aguntur frustra tentarentur: Esset igitur contra providentiæ rationem, si subtraheretur voluntatis libertas. Hinc est quòd Sapientiæ 8. divina Sapientia attingere dicitur à fine usque ad finem fortiter (quia infallibiliter propositum finem consequitur) & disponere omnia suaviter: quia nec rerum contingentiam, nec humanæ voluntatis liberam determinationem impedit, sed potius efficit: movet enim & applicat res omnes creatas ad operandum, conformiter ad earum naturam & conditionem. Si quidem determinat res naturales ad unum per modum naturæ, & sine indifferentia & potentia ad oppositum, ut exigit illarum natura & inclinatio. Liberas verò ad unum per modum liberi, ut exposcit illarum conditio: id est sub indifferentia objectiva judicij, quæ est proxima radix libertatis, & retinendo semper potentiam ad oppositum. Et in hoc sensu verificatur illud Ecclesiastici 15. *Deus ab initio constituit hominem in manu consilij sui: quatenus scilicet, ei non præfigitur virtus operativa, determinativa ad unum, sicut rebus naturalibus, ut explicat D. Thomas hic art. 2. ad 4. Ex hoc etiam intelliges illud Sapient. 12. *Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate* (sive ut habet versio Græca, *in tranquillitate*) *judicas, & cum magna reverentia disponis nos.* Divina enim providentia de nobis cum magna reverentia, tranquillitate, & suavitate disponit, quatenus nullam nobis infert necessitatem, vel coactionem, sed nos movet & applicat ad agendum*

Diff. 6. tum conformiter ad nostram naturam & conditionem, servando omnia jura libertatis create: modo explicato, & magis exponendo Tractatu sequenti, ubi de concordia create libertatis cum divina providentia & prædestinatione, fusè agemus.

§. IV.

Impiorum fallacia & cavillationes contra divinam Providentiam evertuntur.

24. **O**bjicies primò: In Deo non est sollicitudo: Ergo nec providentia. Patet Consequentia, quia providentia necessariò exigit sollicitudinem de rebus provis. Antecedens autem probatur. Sollicitudo est causa laboris & anxietatis: At Deus, cum sit summè beatus, horum non est capax: Ergo nec sollicitudinis.

25. Respondeo ex D. Thoma hic art. 1. ad 1. in Deo reperiri providentiam, sicut & prudentiam, & scientiam, quantum ad id quod perfectionis & actualitatis est, & secundum quod intelligit, diligit, & gubernat, seclusis imperfectionibus inquisitionis, consultationis, sollicitudinis &c. Quæ reperiuntur in nobis ex imperfectione nostri intellectus. In cujus rei typum vidit Jacob scalam cujus culmen cælum pertingebat, ipsumque Deum scalam innixum: non quòd ex mundi regimine, qui per hanc scalam significabatur, quasi fatigatus super eam requiesceret, & vires imminutas reficeret: sed quòd absque ulla turbatione & sollicitudine, totus semper rerum omnium gubernationi incumbat, totusque in hominum salute invigilet. *Innixus scalam apparet (inquit Augustinus) ut scalam teneat & regat. Innititur scalam, non ut quiescat, sed ut operi suo, mundi que regimini totus incumbere videatur.*

26. **O**bjicies secundo: Ad providentiam perfectissimam, qualis est divina, pertinet fovere & proficere bonum, & fugare malum: At Deus, cum possit, non fugat malum à creaturis, sed potius illud intendit, vel saltem permittit: Ergo non habet de illis providentiam.

27. Respondeo cum eodem D. Thoma hic art. 2. ad 2. & 3. contra Gentes cap. 71. aliter judicandum esse de providore particulari, qui habet curam vel providentiam alicujus rei particularis, & de eo qui habet providentiam universalem. Prior enim fugat mala & defectus rerum de quibus providet, quantum potest: quia sic exigit bonitas & perfectio rei. Secundus verò permittit mala & defectus in aliquibus particularibus, propter bonum totius, ad cujus conservationem principaliter attendit. Ut enim egregie discurret idem S. Doctor loco citato contra Gentes: *Multa bona sunt in rebus, que nisi mala essent, locum non haberent. Sicut non esset patientia iustorum, si non esset malignitas persecutorum; nec esset locus iustitiae vindicativæ, si delicta non essent. In rebus etiam naturalibus, non esset unius generatio, nisi esset alterius corruptio: Si ergo malum totaliter ab universitate rerum per divinam providentiam excluderetur, oporteret etiam bonorum multitudinem diminui. Addit infra: quod si malum à quibusdam partibus universi subtraheretur, multum deperiret perfectioni universi, cujus pulchritudo ex ordinata bonorum & malorum adnatione conjungit, dum mala ex bonis deficientibus preveniunt, & tamen ex eis quadam bona consequuntur ex providentia gubernantis: sicut & silentij interpositio, facit cantilenam esse suavem.*

Tom. I.

A Unde Isaïæ 40. juxta editionem Septuaginta Interpretum dicitur, *Deus profert numerosè seculum, id est cum harmonia & concentu providentiæ suavissimo, ut explicat Augustinus Epistola 28. subdens: Si homo facienda carminis artifex, novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis, pulcherrime currat ac transeat: quanto magis Deus, cujus sapientia per quam fecit omnia, longè omnibus artibus preferenda est, nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spatia, que tanquam syllaba ac verba, ad particulas hujus seculi pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico, vel brevius, vel productius,*

B *quam modulatio præcognita & præfinita deposcit, præterire permittit? Quibus verbis eleganter declarat, defectus tam naturales quam morales, quas divina providentia permittit in rebus creatis contingere, ad perfectionem, decorem, & pulchritudinem universi conducere, & ex permutatione bonorum & malorum, mirabilem resutare divinæ providentiæ harmoniam & concentum. Quod etiam lepidè explicat lib. 11. de civit. cap. 18. his verbis: Neque enim Deus ullum non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum usibus commodaret, atque ita ordinem seculorum, tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antiætheis honestaret. Antiæthea enim que appellantur, in ornamento elocutionis sunt decemissima, que latine appellantur opposita, vel quod expressius dicitur contrapposita.... Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermoni pulchritudinem reddunt; ita velut quædam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositio, seculi pulchritudine componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastici, hoc modo: Contra bonum malum est, & contra mortem vita: Sic contra piùm peccator. Et sic in tuere in omnia opera. Altissimi bina & bina, unum contra unum. In hac ergo contrariorum combinatione & consociatione, mirum in modum elucet divina sapientia & providentia, que res planè dissomas & oppositas, ita conjungit & combinat, ut non contrariæ & dissomas, sed consonæ & consonaturales videantur, ideòque unum sine alio esse nequeat. Sic corpus quodlibet mixtū componitur ex quatuor elementis, inter que ignis pugnat contra aquam, aër contra terram. Sic aqua, id est humidum pingue, alit ignem sibi contrarium, ut ait Aristoteles lib. 3. de anima. Sic materia, forma, & privatio, inter se opposita, sunt tria prima physices, & cuiusque rei naturalis principia. Sic pictura venustas ex umbræ & lucis, diversorumque colorum grata commixtione & temperamento confurgit. Sic Musices harmonia ex dissomonarum vocum cõsonantia dulciùs cõcinit. Sic demum in Medicina præstâtissima pharmanca, ex rebus venenatis, inter se congruâ commixtione contemperatis, conficiuntur. Unde merito Empedocles litem & amicitiam, sive antipathiam & sympathiam, prima rerum omnium principia constituit, ex quibus cuncta subsistunt. Et Boëtius 4. de consolat. metro 6. elegantissimis verbis docet, quod pulchriùs nitet totius naturæ vultus, ex adversantium concordia discordia, dissimiliumque uniformi disformitate, & quod plura que sunt inter se contraria & pugnancia, vires suas vicissim frangendo, & sese aliquatenus corrumpendo, non solum exitio non sunt mundo, sed etiam saluti & ornamento.*

C *etiam ex quibusdam antiætheis honestaret. Antiæthea enim que appellantur, in ornamento elocutionis sunt decemissima, que latine appellantur opposita, vel quod expressius dicitur contrapposita.... Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermoni pulchritudinem reddunt; ita velut quædam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositio, seculi pulchritudine componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastici, hoc modo: Contra bonum malum est, & contra mortem vita: Sic contra piùm peccator. Et sic in tuere in omnia opera. Altissimi bina & bina, unum contra unum. In hac ergo contrariorum combinatione & consociatione, mirum in modum elucet divina sapientia & providentia, que res planè dissomas & oppositas, ita conjungit & combinat, ut non contrariæ & dissomas, sed consonæ & consonaturales videantur, ideòque unum sine alio esse nequeat. Sic corpus quodlibet mixtū componitur ex quatuor elementis, inter que ignis pugnat contra aquam, aër contra terram. Sic aqua, id est humidum pingue, alit ignem sibi contrarium, ut ait Aristoteles lib. 3. de anima. Sic materia, forma, & privatio, inter se opposita, sunt tria prima physices, & cuiusque rei naturalis principia. Sic pictura venustas ex umbræ & lucis, diversorumque colorum grata commixtione & temperamento confurgit. Sic Musices harmonia ex dissomonarum vocum cõsonantia dulciùs cõcinit. Sic demum in Medicina præstâtissima pharmanca, ex rebus venenatis, inter se congruâ commixtione contemperatis, conficiuntur. Unde merito Empedocles litem & amicitiam, sive antipathiam & sympathiam, prima rerum omnium principia constituit, ex quibus cuncta subsistunt. Et Boëtius 4. de consolat. metro 6. elegantissimis verbis docet, quod pulchriùs nitet totius naturæ vultus, ex adversantium concordia discordia, dissimiliumque uniformi disformitate, & quod plura que sunt inter se contraria & pugnancia, vires suas vicissim frangendo, & sese aliquatenus corrumpendo, non solum exitio non sunt mundo, sed etiam saluti & ornamento.*

D *etiam ex quibusdam antiætheis honestaret. Antiæthea enim que appellantur, in ornamento elocutionis sunt decemissima, que latine appellantur opposita, vel quod expressius dicitur contrapposita.... Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermoni pulchritudinem reddunt; ita velut quædam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositio, seculi pulchritudine componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastici, hoc modo: Contra bonum malum est, & contra mortem vita: Sic contra piùm peccator. Et sic in tuere in omnia opera. Altissimi bina & bina, unum contra unum. In hac ergo contrariorum combinatione & consociatione, mirum in modum elucet divina sapientia & providentia, que res planè dissomas & oppositas, ita conjungit & combinat, ut non contrariæ & dissomas, sed consonæ & consonaturales videantur, ideòque unum sine alio esse nequeat. Sic corpus quodlibet mixtū componitur ex quatuor elementis, inter que ignis pugnat contra aquam, aër contra terram. Sic aqua, id est humidum pingue, alit ignem sibi contrarium, ut ait Aristoteles lib. 3. de anima. Sic materia, forma, & privatio, inter se opposita, sunt tria prima physices, & cuiusque rei naturalis principia. Sic pictura venustas ex umbræ & lucis, diversorumque colorum grata commixtione & temperamento confurgit. Sic Musices harmonia ex dissomonarum vocum cõsonantia dulciùs cõcinit. Sic demum in Medicina præstâtissima pharmanca, ex rebus venenatis, inter se congruâ commixtione contemperatis, conficiuntur. Unde merito Empedocles litem & amicitiam, sive antipathiam & sympathiam, prima rerum omnium principia constituit, ex quibus cuncta subsistunt. Et Boëtius 4. de consolat. metro 6. elegantissimis verbis docet, quod pulchriùs nitet totius naturæ vultus, ex adversantium concordia discordia, dissimiliumque uniformi disformitate, & quod plura que sunt inter se contraria & pugnancia, vires suas vicissim frangendo, & sese aliquatenus corrumpendo, non solum exitio non sunt mundo, sed etiam saluti & ornamento.*

E *etiam ex quibusdam antiætheis honestaret. Antiæthea enim que appellantur, in ornamento elocutionis sunt decemissima, que latine appellantur opposita, vel quod expressius dicitur contrapposita.... Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermoni pulchritudinem reddunt; ita velut quædam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositio, seculi pulchritudine componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastici, hoc modo: Contra bonum malum est, & contra mortem vita: Sic contra piùm peccator. Et sic in tuere in omnia opera. Altissimi bina & bina, unum contra unum. In hac ergo contrariorum combinatione & consociatione, mirum in modum elucet divina sapientia & providentia, que res planè dissomas & oppositas, ita conjungit & combinat, ut non contrariæ & dissomas, sed consonæ & consonaturales videantur, ideòque unum sine alio esse nequeat. Sic corpus quodlibet mixtū componitur ex quatuor elementis, inter que ignis pugnat contra aquam, aër contra terram. Sic aqua, id est humidum pingue, alit ignem sibi contrarium, ut ait Aristoteles lib. 3. de anima. Sic materia, forma, & privatio, inter se opposita, sunt tria prima physices, & cuiusque rei naturalis principia. Sic pictura venustas ex umbræ & lucis, diversorumque colorum grata commixtione & temperamento confurgit. Sic Musices harmonia ex dissomonarum vocum cõsonantia dulciùs cõcinit. Sic demum in Medicina præstâtissima pharmanca, ex rebus venenatis, inter se congruâ commixtione contemperatis, conficiuntur. Unde merito Empedocles litem & amicitiam, sive antipathiam & sympathiam, prima rerum omnium principia constituit, ex quibus cuncta subsistunt. Et Boëtius 4. de consolat. metro 6. elegantissimis verbis docet, quod pulchriùs nitet totius naturæ vultus, ex adversantium concordia discordia, dissimiliumque uniformi disformitate, & quod plura que sunt inter se contraria & pugnancia, vires suas vicissim frangendo, & sese aliquatenus corrumpendo, non solum exitio non sunt mundo, sed etiam saluti & ornamento.*

Rrr

Hac concordia temperat aquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Fungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum.
Terraque graves pondere sidant.
Iisdem causis vere repenti
Spirat florifer annus odores,
Æstus Cererem fervida siccat,
Hyemem defluus irrigat imber.
Hac temperies alit ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert
Obitu mergens orta supremo.

28. Objicies tertio: Si totum quod in hoc mundo est, curâ & providentiâ, ac sapientiâ Dei regitur: unde proveniunt tot monstrorum horridi & præter naturam partus, & tot creaturæ homini molestæ & perniciosæ; ut culices, pulices, muscæ, serpentes, venena, & similia?

Lucr-
tius.
Cur genus horri ferum profert natura ferarum:
Et culices & muscas?

Lib. 3.
Hexam.
cap. 9.
Quid (inquit Ambrosius) cum utilibus etiam le-
thalia & perniciofa putantur? cum vitico co-
nium? Quid inter alimenta vitæ noxium reperitur,
& nisi prævisum fuerit, consuevit saluti nocere:
inter alia quoque nutrimenta vitæ, helleborum de-
prehenditur; aconita quoque fallunt frequenter &
decipiunt colligentem? &c.

29. Respondeo hæc omnia magis divinam providentiam commendare, quàm impugnare: nam, ut supra cum D. Thoma dicebamus, quamvis provisor particularis debeat impedire mala & defectus in rebus, provisor tamen universalis debet illa permittere in aliquibus particularibus, ne impediatur bonum universale, cujus conservationem principaliter intendit. Unde si aliqua causa contingentes & defectibiles, per accidens, & ex debilitate virtutis activæ, vel ex indispositione materiæ, interdum sint dispositæ ad effectus monstruosos, & præter naturam producendos, non debet illas impedire.

Adde quod, monstra suo modo conducunt ad decorem & pulchritudinem universi, & deserviunt ad manifestandam perfectionem & integritatem aliarum rerum, quæ magis relucet ex ipsorum deformitate: opposita enim juxta se posita magis elucescunt. Idem dicendum est de muscis, culicibus, serpentibus, & alijs animalibus imperfectis: illa enim participant aliquem gradum bonitatis & perfectionis, qui si deesset universo, non esset omnibus modis perfectum. Nam, ut

Lib. 1.
de sum-
mo bono
cap. 11.

inquit Isidorus, Si radas supercilium hominis, parvam rem demis, sed totius corporis ingeris seditatem. Ita & in universitate creaturæ est, si extremum vermiculum naturæ malum dixeris, universæ creaturæ injuriam facis.

Idem docet D. Ambrosius loco citato, his verbis: Singula eorum quæ generantur è terris, specialem quandam rationem habent, quæ pro virili portione complent universa pulchritudinem creaturæ. Alia ergo esui, alia potui, alia alijs nascuntur usui: nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, alijs utile est: imò ipsum tibi frequenter alio est usu utile: quod escam non adjuvat, medicinam suggerit, & sæpe eadem quæ tibi noxia sum, avibus aut feris innocuum ministrant pabulum. Denique sturni vescuntur conio, nec fraudi est eis, quoniam qualitate sui corporis, venenum succi lethalis evadum. Helleborum autem peritii loquuntur etiam esse & alimenta coturni-

A cum, eò quod naturali quodam temperamento sui corporis, vim pabuli nocentis evitent.

§. V.

Alia objectio solvitur, & variæ assignantur rationes, cur bonis & sanctis viris mala & infortunia nonnunquam accidant.

Objicies quarto: Si mundus divinâ providentiâ regitur, cur bonis & sanctis viris, qui sunt Dei amici, & ipsi charissimi, tot mala & infortunia sæpe accidunt? Cur paupertate, miserijs, & ærumnis opprimuntur, dum mali & perversi ducunt in bonis dies suos, & honoribus, voluptatibus, ac divitijs affluunt? Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui prævaricantur, & iniquè agunt? Jeremiæ 10. Cur taces devorante impio justiore me? Abacuc. 1.

Eadem cogitatio & queritionia olim in mentem Ovidij venerat, dum mortem Tribuli desebat, & dicebat.

Cum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso,
Sollicitor nullos esse putare Deos.

Respondeo etiam in tribulationibus justorum mirum in modum divinam reluctance providentiam, ut passim docent SS. Patres, variæque & egregiæ rationes assignant. In primis enim Augustinus ait, quod tribulatio compellit nolentem, erudit ignorantem, custodit virtutem, protegit infirmantem, excitat torpentem, humiliat superbientem, purgat penitentem, coronat innocentem, Subdit Gregorius: Sicut unguenta, nisi commota, redolere latius nesciunt, & sicut aromata fragrantiam suam, non nisi cum incendantur expandunt: ita sancti viri omne quod de virtutibus redolent, in tribulationibus innotescunt. Addit, quod electi sui ad se pergenibus, Dominus hujus mundi iter asperum facit, ne dum quisque vitæ presentis requie, quasi vitæ amenitate pascitur, magis cum diu pergere, quàm citius pervenire deleat: ne dum oblectatur in vitæ, obliviscatur quod desiderabat in Patria. Quod brevius Angustinus his verbis expressit: Ideo Deus felicitatibus terrenis amaritudines miscet, ut illa queratur felicitas, cujus dulcedo non est fallax.

Aliam in Moralibus insinuat Gregorius rationem, ait enim, Electorum desideria dum premuntur adversitate, proficiunt: sicut ignis flammæ premitur ut crescat, & unde quasi extingui cernitur, inde magis roboratur. Unde Hilarius: Sicut olim crescentibus diluvij fluctibus arca sublimius ferebatur, & tandem procellarum victrix, requie vitæ super montes Armenia: non dispari modo Ecclesia, dum exercetur foret, dum opprimitur crescit, dum contemnitur proficit, dum ceditur vincit: palma que instat altius inclinata resurgit, juxta illud Alciati:

E Nilitur in pondus palma, & consurgit in altum.
Quo magis & premitur, hoc magis tollit onus.

E contra verò prosperitas, teste Chryostomo, Noverca virtutis est; & animum hominis emollit, frangit, & in legnitatem ac torporem resolvit. Omnia enim quæ superfluum, nocent (inquit Seneca) segetes nimia sternit ubertas, rami onere franguntur, ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Idem quoque animis evenit, quos immoderata prosperitas rumpit, quæ non tantum in aliorum injuriam, sed etiam in suam uruntur.

Demum, ut ait Chrysologus, In edificatione templi, omnes lapides prius malleis tundebantur, ne in illorum positione sonitus mallei audiveretur: nec in horreo Domini reponitur granum, donec

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

flagellis aut trituranium pedibus sit excussum. Sic A
& vivi lapides, qui ponendi sunt in illa celesti
Hierusalem, quæ edificatur ut civitas, varijs in-
fortuniorum concussionibus poliumtur, priusquam
in edificio celestis habitaculi collocentur. Similia
habet Hieronymus lib. 2. in Ezechiel. cap. 13.
dicens: *Moveretur turbo, ut Elias in celum rapiatur;*
quadratur lapis, ut in templi edificio collocetur;
trituetur granum, ut in horreo reponatur.

32. Videri etiam potest Seneca in libro de provi-
dentia, ubi divinæ providentiæ causam eleganter
defendit, & plures egregias assignat rationes,
cur bonis viris accidant mala in hac vita. In pri-
mis enim dicit: *Cum videris bonos viros, accep-*

Cap. 1. *toque dijs laborare, sudare, per arduum ascen-*
dere: malos autem lascivire, & voluptatibus flue-
re, cogita filiorum nos modestiã delectari, vernu-
larum licentiã: illos disciplinã tristiori contineri,
horum aliã audaciam. Idem tibi de Deo liqueat:
bonum virum in delicijs non habet, experitur,
indurat, sibi illum preparat. Quare multa bonis

Cap. 2. *viris adversa eveniunt? Nihil accidere bono viro*
mali potest. Non miscentur contraria. Quemad-
modum tot amnes superni dejectorum imbrum,
tanta Mediterraneorum vis fontium, non mutant
saporem maris, nec remittunt quidem... ita adver-
sarum impetus rerum, viri fortis non vertit ani-
mus; manet in statu, & quidquid evenit, in
suum colorem trahit, est enim omnibus externis po-
tentior.... Omnia adversa exercitationes putat....
Marces sine adversario virtus. Tunc apparet
quanta sit, quantum valeat, polleatque, cum quid
possit patientia ostendit.... Languenti per inertiã
fraginata; nec labore tantum, sed mole, & ipso
sui onere desiciunt. Non fert ullum ictum illa sa-
felicitas: At ubi assidua fuerit cum incommodis
sujs rixa, callum per injurias ducit, nec ulli malo
cedit, sed etiam si ceciderit, de genu pugnat. Tan-
dem concludit cum Demetrio Philosopho: Nihil
sibi videri infelicis, eo cui nihil unquam evenit
adversus. Cui concinit Boetius libro de consolati-
one dicens, Infelicissimum infortunij genus esse,
semper fuisse felicem.

§. VI.

Alia argumenta solvuntur.

33. Contra secundam & tertiam conclusionem,
Cobjici potest celebre Hieronymi testimo-
nium super caput 1. Abacuc Prophetæ, ubi sic lo-
quitur: *Aburdum est ad hoc Dei deducere mase-*
statem, ut sciat per momenta singula quot nascan-
tur culices, quotve moriantur: quæ cimicum, &
pulicem, & muscarum sit in terra multitudo, quan-
ti pisces in aqua natent &c. Non sinus tam fa-
sti adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam
ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus,
eandem rationalium quàm irrationalium provi-
dentiam esse dicentes.

34. Respondeo primò, quòd Hieronymus tan-
tum negat, particulatim & alternatim Deum ta-
lia nosse, vel per diversa temporum momenta sic
illa cognoscere, sicut per varia momenta defi-
ciunt, vel incipiunt. Ita hunc locum explicat
Magister sentent. in 1. dist. 39. & Alensis 1. parte
dist. 26. membr. 4. art. 4. ubi ait: *Scit Deus*
quanta sit multitudo pulicem, culicem, & mus-
carum: sed non scit hoc per momenta singula, imò
simul & semel omnia.

Secundò responderi potest, quòd Hieronymus
in eo loco solum vult, Deum non habere ita pe-

Tem. I.

culiarem curam & providentiam de illis animalibus,
sicut de nobis. In quo etiam sensu intelli-
gendum est id quod dicit Apostolus 1. ad Corinth.
9. *Nunquid de bobus cura est Deo?* ut explicat D.
Thomas hic art. 2. ad 5.

Tertiò responderi potest cum Sylvio, loco su-
prà citato, illum locum esse unum ex illis, quos
ipsemet Hieronymus in libro contra Rufinum,
dicit se in commentarijs super Prophetas, non ex
sua, sed ex aliorum sententia exposuisse.

Objicies secundò cum Bellarmino, & Maria-
na, testimonium D. Thomæ quæst. sequenti art.
7. ubi ait: *Licet Deus sciat numerum omnium in-*
dividuorum, non tamen numerus vel boum, vel
culicum, vel aliorum hujusmodi, est præordina-
tus à Deo.

Respondeo illos Authores textum D. Thomæ
fideliter non referre, sed omittere unam particu-
lam integritati sensus prorsus necessariam, & ex
qua omnino pendet intelligentia doctrinæ D.
Thomæ. Non enim absolute dicit Sanctus Do-
ctor, quòd numerus boum, vel culicum, vel ali-
quorum hujusmodi, non est præordinatus à Deo,
sed quòd non est *per se* præordinatus à Deo,
Quæ particula, *per se*, valde notanda est: ex
illa enim aperte colligitur, quòd S. Thomas ibi
solum intendit docere, quòd sicut in universo
quædam sunt quæ propter se providentur, in qui-
bus essentialiter consistit perfectio universi, quæ-
que perpetuitatem habent, sicut & universum est
perpetuum. Alia verò non providentur propter
se, sed propter aliud, qualia sunt individua cor-
ruptibilia, quæ perpetuitatem habere non pos-
sunt nisi in specie, quæque licet præordinata sint
& provisã, non tamen sunt provisã, nisi propter
perpetuum esse speciei conservandum; cum è
contra ipsa species propter se sit provisã, ut per
se pertinet ad perfectionem universi. Ita repro-
batorum numerus est quidem à Deo præcitus &
præstitus, sed non per se, seu principaliter, sicut
numerus prædestinatorum. Prædestinati enim
à Deo præordinantur principaliter ad bonum
universi, scilicet ad finem supernaturalem, seu
ad gloriam Dei, quatenus beatitudinem conse-
quuntur: reprobi verò solum secundariò, quate-
nus sunt propter electos quibus omnia cooperan-
tur in bonum, & quatenus ratione illorum mani-
festatur misericordia Dei in electis. Et ita clarè
mentem suam explicat S. Doctor quæst. 5. de ve-
rit. art. 3.

Objicies tertiò: Ex providentia & cura tam vi-
lium & imperfectorum animalium, qualia sunt
culices, muscæ, serpentes, vermiculi, & similia,
vilesceret divina majestas; nam ut communiter
dicitur: *De minimis non curat Prætor.* Unde Au-
gustinus relatus à D. Thoma hic art. 3. ait: *Me-*
lius est quadam nescire, quàm scire, ut vilia: Er-
go talis providentia non est in Deo ponenda.

Respondeo negando Antecedens, ut enim in-
quit S. Doctor ibidem in resp. ad 3. *Licet nobis*
melius sit non cognoscere mala & vilia, inquan-
tum per ea impedimur à consideratione aliquorum
meliorum, non tamen Deo, qui simul omnia uno
intuitu videt. Et qui (ut inquit Dionysius) non
secundum visionem singulis se immittit, sed secun-
dum unam causæ continentiam, omnia scit.

Addo quòd, tantum abest quòd infinita Dei
majestas, ex tam vilium & imperfectorum ani-
malium curã vilescat, quin potius in illis magis
ejus infinita sapientia & potentia relucent, quam
in alijs animalibus ingentis molis & magnitudi-

Rir ij

Lib. 11. dinis. Ut enim eleganter ait Plinius: Rerum natura nusquam magis quam in minimis tota est. Et cap. 2. D. Hieronymus ad Heliodorum: Creatorem non in caelo tantum miramur, & terra, Sole, & Oceano, Elephantis, Camelis; sed & in minimis quoque animalibus, formicis, culice, muscis, vermiculis; & istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora quam nomina; eandemque in cunctis admiramur solertiam. Item Augustinus libro 3. de Genesi ad litteram cap. 6. Creat minima corpore, acuta sensu animantia, ut maiore attentione stupemus agilitatem muscae volantis, quam magnitudinem iumentum gradientis, ampliusque miremur opera formicae, quam onera camelorum. Unde ferm. 119. de tempore concludit, quod Deus magnus est in magnis, nec parvus in minimis. Videri etiam potest Pater Ludovicus Granatenfis in Catechismo 1. parte cap. 18. ubi de hoc eleganter & eruditè suo more disserit.

§. VIII.

Solvitur alia obiectio, & quomodo Divina providentia, rerum contingentiam & libertatem non tollat, breviter declaratur.

39. **O**bjicies ultimò contra ultimam conclusionem. Si res humanae divina providentia regerentur, & ea quae sunt à nobis, essent ab aeterno à Deo praedeterminata, ac praedefinita, tolleretur omnis libertas & contingentia nostrorum actuum, & omnia quae sunt à nobis, fatali quadam necessitate contingerent: quia aeternum illud divinae providentiae decretum, esset immutabile, & infrutrabile, & in tempore à Deo praedeterminato, infallibiliter suum consequeretur effectum; & sic frustra fierent exhortationes, consultationes, deliberationes, preces, orationes, & similia. Unde Seneca in Oedippo.

Fatis agimur, cedit fatis.
Non sollicita possunt cura
Mutare rati flamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus;
Quidquid facimus, venit ex alto.
Vix illa Deo veruisse licet.
Qua nexa sunt currunt causis,
Iti cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo.

Et Horatius lib. 1. Ode ad Fortunam:

Te semper anteit seva necessitas,
Clavos, trabales, & cuneos manu gestans
Athena, nec severus uncus abest.
Liquidumque plumbum.

40. Respondeo idem argumentum sub alijs terminis proponi à Seneca Philosopho, lib. 2. naturalium quaestionum, ubi postquam divinae providentiae (quam alio nomine fatum appellat) immobilitatem, efficacissimis rationibus demonstravit, haec sibi objicit.

Fata aliter jus suum peragunt, nec ullà commoventur prece: non misericordiam fleuntur, non gratiam, servant cursum irrevocabilem, ex destinato fluunt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superveniens precipitat. Sic ordinem rerum fati aeterna series rotat, cujus haec prima lex est, stare decreto. Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium, aeternamque, quam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificijs, & capite nivea agna exorari iudicas: divina non nosti. Sapientis quoque sententiam negatis posse mutari, quanto magis Dei? Cum sapiens

A quid sit optimum in praesentia sciat, illius divinitati omne praesens sit... Quid ergo expiationes, procurrationes, quid orationes qua Dijs sumi pro aliquo munere obtinendo?

Huic difficultati egregius ille Philosophus sic respondet: Quadam à Dijs immortalibus ita suspensa relicta sunt, ut in bonum vertant, si adnotae preces fuerint, si vota suscepta. Ita non est hoc contra fatum, sed ipsum quoque in fato est. Aut futurum, inquit, est aut non? Si futurum est, etiam si non susceperis vota, fiet. Si non est futurum, etiam si susceperis vota, non fiet. Falsa est ista interrogatio, quia illam mediam inter ista exceptionem praeteris. Futurum (inquam) hoc est, sed si vota suscepta fuerint, hoc quoque necesse est, B fato comprehensum sit, aut suscipias vota aut non. Puta fatum est, ut hic disersus sit, sed si litteras didicerit, ab eodem fato continetur ut litteras discat: idè dicit. Hic dives eris, sed si navigaverit: at in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque proinus fatum est ut naviget, idè navigabit... Sic cum sanita videatur esse de fato, debetur tamen medico, quia ad nos beneficium fati per huius manus venit.

Haecenus Seneca praclare difficilem illam, immutabilis providentiae cum rerum contingentia, humanorumque actuum libertate concordiam explicavit, quo non melius Christianus Theologus: eodem enim modo illam declaravit S. Thomas 3. contra Gent. cap. 94. his verbis: Cùm divina providentia non solum subdantur effectus, sed etiam causa & modi essendi, non sequitur quòd si omnia Dei providentia aguntur, quòd nihil sit in nobis: sic enim sum à Deo provisus, ut per nos liberè & contingenter fiant. Et hic art. 4. primo loco sibi objicit; Omnis effectus qui habet aliquam causam per se, qua iam est, vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, provenit ex necessitate: ut Philosophus probat in 6. metaphys. sed providentia Dei cùm sit aeterna, praexistit, & ad eam sequitur effectus de necessitate; non enim potest divina providentia frustrari: Ergo providentia divina necessitatem rebus provisus imponit.

D Cui argumento sic respondet: Ad primum dicendum, quòd effectus divinae providentiae non solum est aliquid evenire quocumque modo; sed aliquid evenire vel contingenter, vel necessario; & idè evenit infallibiliter & necessario, quòd divina providentia disponit evenire infallibiliter & necessario; & evenit contingenter & liberè, quòd divina providentia ratio habet, ut contingenter & liberè eveniat. De hoc plura dicemus in Tractatu de praedestinatione, ubi veram ac legitimam humanam libertatem, cum divina Providentia, & Praedestinatione concordiam, fusè exponemus.

§. IX.

E Ultimò argumentum diluitur, & explicatur modus quo mali subijciuntur divinae providentiae.

Objicies ultimò: Si daretur divina providentia, illa esset universalis, subindeque non solum ad bonos, sed etiam ad malos aliquo modo se extenderet: At Deus nullam habet providentiam de malis & peccatoribus, cùm eos non amet, sed odio habeat, nec malum & peccatum ab eis excludat, sed eos peccare sinat, & in peccato perseverare, ac moti permittat: Ergo &c.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem, Deus enim non solum bonorum, sed etiam

malorum providentiam habet, longè tamen diversam; boni enim sub ordine divinæ bonitatis & misericordiæ continentur, & ad divinæ hereditatis participationem ordinantur & destinantur: mali verò, præcisè quæ mali, ita continentur intra ambitum divinæ providentiæ, quòd decident ab ordine bonitatis & misericordiæ, incidunt intra ordinem divinæ iustitiæ, nec ordinantur in bonum proprium, sed in bonum electorum, & in manifestationem divinæ iustitiæ, pro cuius explanatione & elucidatione

44. Sciendum est, totum ambitum divinæ providentiæ, duplici ordine contineri, ordine scilicet misericordiæ & iustitiæ: ut enim dicitur Psal. 61. *Semel loquutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* Quia ergo Deus potentiam habet, hominem è nihilo produxit, quia misericors, illum mox ad vitam æternam ordinavit, sicque ordinatum, suavi gratiæ suæ zephiro & motione, ad bonum semper inclinavit, quousque à benigno illo & gratuito ordine misericordiæ decidit per peccatum. Priùs itaque exitit intra ordinem misericordiæ: ubi autem ab illo decidit per inordinationem peccati, Deus (ut loquitur S. Thomas) inordinationem illam inordinatam non reliquit;

In 2.
dist. 37.
art. 1.
ad 5.

mox enim ordinatus est homo peccator ad penam, ad manifestandum Dei iustitiam, juxta illud ad Roman. 9. *Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa ire apta in irerum &c.* Et quia peccatores per peccatum servi sunt, ac divinæ providentiæ serviunt, non ut liberi, sed ut servi, idè sicut opera servorum in familia, ordinantur ad utilitatem filiorum, inferiora ad bonum superiorum, & res omnes corporeæ ad utilitatem hominis, sic & ipsi mali ordinantur in bonum electorum. Hinc Augustinus de agone Christiano cap. 7. *Ex hoc (inquit) admoneamur, ut totà voluntate serviamus Domino nostro, quoniam iustus liberaliter servit, iniustus autem compeditus servit, omnes tamen divina providentiæ serviunt; sed alij obediunt tanquam filij, & faciunt cum ea quod bonum est; alij ligantur tanquam servi, & fit de eis quod iustum est &c.* Quibus verbis duplicem indicat ordinem divinæ providentiæ, unum in quo boni tanquam filij sponte tendunt ad participationem divinæ bonitatis, & circa illos nihil exercetur nisi misericordia; alterum in quo mali tanquam servi, & rebelles voluntati Domini, ad penam destinantur, & super illos exercetur divina iustitia; & sicut servi non laborant propter se, sed propter filios familiae, ita nec ordinantur mali ad bonum aliquod proprium, sed ad bonum aliorum, iustorum scilicet. Unde idem Augustinus 11. de Genesi ad litteram cap. 6. de reprobis ait: *Num quia presciti sunt, idèo creati minimè debuissent? Habent enim & ipsi locum suum, quem in rebus impleant pro utilitatibus sanctorum.*

45. Hujus duplicis ordinis meminit D. Thomas supra quæst. 19. art. 6. ubi hæc habet: *Quod recedere videtur à divina voluntate, secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium; sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à divina voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ voluntatis, dum per ejus iustitiam punitur.* Et quæst. 7. de verit. art. 7. supponens homines ita dirigi à divina providentiæ & ordinati in finem, quòd ipsi seipsos dirigant & ordinent ad illum; hoc est ita ipsi provideri, quòd & ipsi providentes fiunt, secundum quòd ipsi diversimodè se ha-

Tom. I.

46. *bent providendo, diversimodè eis providetur à Deo, inquit D. Thomas: Si enim rectum ordinem in providendo servant, & in eis divina providentiæ ordinem servat humana dignitati congruum; ut scilicet eis nihil eveniat, quod in eorum bonum non cedat, secundum illud ad Roman. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si autem providendo ordinem non servant, quod congrui rationali creatura, sed provideant secundum modum brutorum animalium, etiam divina providentiæ de eis ordinabit secundum ordinem qui brutis competit, ut scilicet ea quæ in eis vel bona vel mala sunt, non ordinentur in bonum eorum proprium, sed in bonum aliorum, secundum quòd in Psalmo dicitur: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Hæc D. Thomas: ex quibus plenissimè solvitur argumentum propositum, & explicatur modus quo mali subduntur divinæ providentiæ.

ARTICULVS II.

An divina Providentiæ essentialiter consistat in actu intellectus aut voluntatis?

§. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententiæ.

46. **N**otandum primò: quòd licet Deus in seipso simplicissimus sit, in eo tamen cum fundamento in re distinguimus plures actus ex parte intellectus & voluntatis, pro varietate objectorum, & modi tendendi in illa; præintelligendo unum alteri, non quòd re ipsa aliquis sit prior, vel antecedens, sed quia est fundamentum ut a nobis priùs intelligatur; ita ut si per impossibile inter illos esset ponenda distinctio, unus deberet præcedere, & esse causa alterius. Sic asserimus, intellectum priorem esse voluntate, & intellectionem volitione; & inter ipsos actus intellectus, cognitionem causæ, cognitionem effectus, & necessariam liberà: inter actus verò voluntatis, volitionem vel intentionem finis, volitionem & electionem mediorum; & amorem naturalem & necessarium, amore libero.

47. **N**otandum secundò, ad providentiæ quinque actus concurrere. Primus est volitio sive intentio finis, hæc enim est qua movet ad electionem mediorum. Secundus est cognitio mediorum proportionatorum. Tertius est consilium, seu iudicium eorum. Quartus est electio. Quintus denique est imperium, executio enim jam præsupponit providentiæ ejus quòd executioni mandatur.

48. **N**otandum tertio, quòd cum providentiæ sit pars prudentiæ, quæ versatur circa media: de primo actu, qui est volitio sive intentio finis, non potest esse difficultas, an in illo consistat formaliter ratio providentiæ: certum est enim, quòd ille actus solum se habet antecedenter, quia ex volitione finis movetur quis ad eligenda media. Certum est etiam, quòd providentiæ, cum sit ratio practica, non consistit in aliquo actu intellectus speculativi, & per consequens ex parte actuum intellectus, solum manet dubium de actibus practicis: quales sunt consilium, iudicium, & imperium. De actibus verò voluntatis, solum est difficultas, an consistat in electione mediorum? His præmissis.

Rrr iij